

УДК 369.014.5:316.7

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.5>

Аліна ЄФРЕМЕНКО

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та мовної підготовки, Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», пр. Свободи, 79, м. Кременчук, Полтавська обл., Україна, 39623

ORCID: 0000-0002-6212-0660

Павло СТЕГНІЙ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та мовної підготовки, Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», пр. Свободи, 79, м. Кременчук, Полтавська обл., Україна, 39623

ORCID: 0009-0003-2150-7732

Наталія ЗАДОРЖНА

викладач кафедри соціальної роботи та мовної підготовки, Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», пр. Свободи, 79, м. Кременчук, Полтавська обл., Україна, 39623

ORCID: 0009-0009-0399-4980

Бібліографічний опис статті: Єфременко, А., Стегній, П., Задорожна, Н. (2024). Актуальні аспекти особистісно-професійних характеристик соціального працівника у взаємодії з різними категоріями клієнтів: виклики, стратегії та ефективність. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 24–30, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.5>

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК
СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ВЗАЄМОДІЇ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ
КЛІЄНТІВ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ**

Стаття аналізує особливості взаємодії соціальних працівників із різними групами населення. Для осіб із інвалідністю важливо створювати доступне середовище та надавати допомогу у подоланні фізичних бар'єрів. Пенсіонерам, своєю чергою, потрібна не лише підтримка в доступі до ресурсів, але й психологічна допомога, що сприяє подоланню ізоляції та самотності. Робота з дітьми вимагає особливого підходу, зокрема чутливості й уміння активно слухати. При взаємодії з мігрантами та представниками меншин необхідно враховувати культурні та етнічні відмінності, проявляючи чутливість до їхніх потреб і традицій. Особливу увагу приділено безперервному розвитку професійних навичок соціальних працівників. У статті запропоновано кілька рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки, зокрема розвиток емоційного інтелекту, міжкультурної компетентності та безперервної освіти. Особливий акцент зроблено на освоєнні цифрових технологій, які стають незамінними у сучасній соціальній роботі, а також на наданні психологічної підтримки самим соціальним працівникам для запобігання вигоранню та стресу. У статті підкреслюється необхідність комплексного підходу до підготовки соціальних працівників, який передбачає не лише теоретичні знання, а й практичні навички. Соціальні працівники мають бути підготовлені до роботи в різних кризових ситуаціях, застосовувати психологічні методики для емоційної підтримки та ефективно комунікувати з клієнтами з різноманітних соціальних груп. Також акцентовано на важливості створення системи постійного професійного розвитку, оскільки соціальна робота є динамічною сферою, яка постійно змінюється під впливом нових соціальних викликів і технологічних досягнень. Формування культури безперервного навчання та підтримка добробуту соціальних працівників дозволяють постійно підвищувати якість соціальної роботи, забезпечуючи надання високоякісних послуг вразливим групам населення. Реалізація таких підходів сприятиме ефективній підтримці вразливих груп, покращенню якості соціальних послуг і полегшенню інтеграції осіб із особливими потребами в суспільство.

Ключові слова. соціальна робота, вразливі групи, професійна підготовка, емпатія, міжкультурна компетентність.

Alina YEFREMENKO

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Work and Language Training, Prydniprovsk Institute The Private Joint-Stock Company «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management», 79 Svobody ave., Kremenchuk, Poltava region, Ukraine, 39623
ORCID: 0000-0002-6212-0660

Pavlo STEHNII

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Work and Language Training, Prydniprovsk Institute The Private Joint-Stock Company «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management», 79 Svobody ave., Kremenchuk, Poltava region, Ukraine, 39623
ORCID: 0009-0003-2150-7732

Nataliia ZADOROZHNA

Teacher at the Department of Social Work and Language Training, Prydniprovsk Institute The Private Joint-Stock Company «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management», 79 Svobody ave., Kremenchuk, Poltava region, Ukraine, 39623
ORCID: 0009-0009-0399-4980

To cite this article: Yefremenko, A., Stehni, P., Zadorozhna, N. (2024). Aktualni aspekty osobystisno-profesiinykh kharakterystyk sotsialnoho pratsivnyka u vzaiemodii z riznymy katehoriiami kliientiv: vyklyky, stratehii ta efektyvnist [Current aspects of the personal and professional characteristics of a social worker in interaction with different categories of clients: challenges, strategies and effectiveness]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 24–30, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.5>

CURRENT ASPECTS OF THE PERSONAL AND PROFESSIONAL CHARACTERISTICS OF A SOCIAL WORKER IN INTERACTION WITH DIFFERENT CATEGORIES OF CLIENTS: CHALLENGES, STRATEGIES AND EFFECTIVENESS

This article discusses the specific features of social workers' interactions with various population groups. For people with disabilities, the ability to create accessible environments and provide assistance in overcoming physical barriers is crucial. Pensioners, on the other hand, need support not only in accessing resources but also in psychological support that helps combat isolation and loneliness. Working with children requires a special approach, particularly sensitivity and active listening. It is also important to consider cultural and ethnic differences when interacting with migrants and minority groups, as they require sensitivity to their specific needs and traditions. Particular attention is given to the ongoing development of social workers' professional skills. The article offers several recommendations for improving professional training, including the development of emotional intelligence, intercultural competence, and continuing education. Special emphasis is placed on mastering digital technologies, which are becoming indispensable in modern social work, as well as providing psychological support for social workers themselves to prevent burnout and stress. In addition, the article emphasizes the need for a comprehensive approach to the training of social workers, which involves not only theoretical knowledge but also practical skills. Social workers must be equipped with the ability to work in various crisis situations, apply psychological techniques for emotional support, and effectively communicate with clients from diverse backgrounds. Moreover, the importance of creating a system for ongoing professional development is highlighted, as social work is a dynamic field that constantly evolves in response to new social challenges and technological advancements. By fostering a culture of lifelong learning and supporting social workers' well-being, the quality of social work can be continuously enhanced, ensuring the provision of high-quality services to vulnerable populations. The implementation of these approaches will help ensure effective support for vulnerable groups, improve the quality of social services, and contribute to the better integration of people with special needs into society.

Key words: social work, vulnerable groups, professional training, empathy, intercultural competence.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах соціальна робота стає дедалі складнішою, оскільки соціальні працівники повинні ефективно взаємодіяти з різними категоріями клієнтів, кожен з яких має свої унікальні потреби

та проблеми. Професійна діяльність соціального працівника передбачає не лише надання допомоги, а й здатність адаптувати стратегії взаємодії з клієнтами залежно від їх соціального статусу, психологічного стану, культури та

інших характеристик. Особистісно-професійні характеристики соціального працівника, такі як емпатія, комунікабельність, стресостійкість та здатність до рефлексії, безпосередньо впливають на якість наданих послуг та ефективність вирішення соціальних проблем клієнтів.

Актуальність дослідження полягає в необхідності глибокого вивчення того, як особистісні та професійні риси соціального працівника впливають на взаємодію з різними категоріями клієнтів. Порушення проблем взаємодії може призвести до неефективного надання допомоги, погіршення взаєморозуміння та навіть до соціальної ізоляції клієнтів. Розуміння і вдосконалення особистісно-професійних характеристик соціальних працівників дозволяє покращити якість соціальної роботи, оптимізувати стратегії взаємодії та забезпечити соціальну інклюзію для всіх категорій клієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх досліджень у сфері соціальної роботи, зокрема у контексті особистісно-професійних характеристик соціальних працівників, дозволяє виявити численні аспекти, які потребують подальшого вивчення. Сучасні дослідження акцентують увагу на важливості таких характеристик, як емоційний інтелект, комунікативні навички, здатність до рефлексії та стресостійкість. Особливо актуальними є роботи, що розглядають емоційну підтримку клієнтів, стресові ситуації та їх вплив на ефективність професійної діяльності соціального працівника. Так, одні дослідження показують, що емоційна чутливість соціальних працівників позитивно впливає на процес допомоги клієнтам, в той час як інші вказують на важливість професійної дистанції для запобігання вигорання та емоційного виснаження працівників.

Однак, попри значний інтерес до цієї теми, наявні дослідження часто фокусуються лише на окремих аспектах особистісно-професійних характеристик без глибокого аналізу того, як ці характеристики взаємодіють між собою та як вони впливають на різні категорії клієнтів. Наприклад, дослідження щодо впливу стресостійкості та здатності до емпатії на ефективність взаємодії з людьми з інвалідністю або представниками вразливих соціальних груп досі є обмеженими (Смутьсон, 2021). Більшість робіт концентруються на загальних підходах до соціальної роботи, не звертаючи увагу на

специфічні вимоги та потреби різних категорій клієнтів, таких як діти, люди похилого віку або особи, що пережили травму (Богучарова, 2016).

Також виявлено недостатню увагу до досліджень (Taub, 2020; Torres Castro, 2023), що стосуються інтеркультурних аспектів взаємодії соціальних працівників з клієнтами, які належать до різних етнічних, релігійних або соціальних груп. Існуючі публікації намагаються пояснити важливість культурної чутливості, але практичні рекомендації щодо того, як соціальні працівники повинні адаптувати свої підходи до культурних особливостей клієнтів, часто залишаються поверхневими. Зокрема, важливо дослідити, як особистісні характеристики соціального працівника, такі як здатність до міжкультурної комунікації, впливають на ефективність надання послуг представникам різних культурних груп.

Нерозкритим є також питання розвитку професійної підготовки соціальних працівників в контексті особистісно-професійних характеристик. Відсутність єдиного підходу до навчання соціальних працівників, який би враховував не лише технічні знання, але й розвиток особистісних якостей, є важливою проблемою (Кузікова, 2023). Хоча в деяких країнах уже створено програми, що акцентують увагу на розвитку емоційного інтелекту та стресостійкості, в Україні та багатьох інших країнах це питання залишається недостатньо дослідженим (Чуйко, 2017).

Крім того, вивчення того, як особистісно-професійні характеристики соціального працівника впливають на якість взаємодії з клієнтами в умовах кризових ситуацій або в умовах війни, є ще одним важливим напрямком для подальших досліджень (Данилюк, 2023). Особливо актуальним є розгляд ролі соціального працівника в підтримці людей, що пережили травму або втрату, де роль емоційної підтримки та професійного ставлення до клієнта стає надзвичайно важливою. Дослідження таких аспектів дозволить створити нові методи роботи та вдосконалити підготовку соціальних працівників.

Таким чином, хоча існує значна кількість досліджень, що стосуються особистісно-професійних характеристик соціального працівника, багато важливих аспектів цієї проблеми залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, важливо досліджувати вплив особистісних

якостей працівника на роботу з різними категоріями клієнтів, особливо в контексті культурних, соціальних та економічних різниць. Ці аспекти потребують подальшого глибокого аналізу для оптимізації процесу надання соціальних послуг.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення впливу особистісно-професійних характеристик соціальних працівників на ефективність їхньої взаємодії з різними категоріями клієнтів, а також аналіз факторів, що визначають успішність професійної діяльності в умовах соціальної роботи. Дослідження спрямоване на виявлення специфічних рис, які повинні бути притаманні соціальним працівникам для надання якісної допомоги вразливим групам населення, зокрема людям з інвалідністю, пенсіонерам, дітям, представникам етнічних та культурних меншин. Крім того, метою є розробка рекомендацій для вдосконалення професійної підготовки соціальних працівників з урахуванням особистісних аспектів їх діяльності та потреб клієнтів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Соціальна робота є сферою, що вимагає від фахівців не тільки професійних знань, але й значного рівня емоційної та соціальної компетентності, а також уміння адаптувати свою поведінку та стратегії взаємодії в залежності від потреб клієнтів. Особливе значення це має при роботі з вразливими групами населення, серед яких є люди з інвалідністю, пенсіонери, діти, а також представники етнічних та культурних меншин. Успішність соціальної роботи в цих випадках залежить від особистісно-професійних характеристик соціального працівника, серед яких важливими є емпатія, стійкість, комунікативні навички та здатність адаптуватися до різноманітних культурних контекстів.

Для ефективної роботи з людьми з інвалідністю соціальний працівник повинен володіти особливими рисами, такими як висока чутливість до фізичних та психологічних потреб цих осіб, здатність встановлювати довірчі відносини, а також володіти знаннями щодо бар'єрів, які можуть виникнути в процесі взаємодії. Люди з інвалідністю часто стикаються з фізичними бар'єрами, які ускладнюють доступ до соціальних послуг, тому важливо, щоб соціальний працівник не тільки надавав професійну допомогу, але й сприяв подоланню таких бар'єрів, зокрема в організації доступного середовища.

Пенсіонери, в свою чергу, потребують особливої уваги через зміни у фізичному та психологічному стані. Старші люди часто мають обмежений доступ до ресурсів, таких як медичні послуги або інші види підтримки, тому соціальний працівник повинен володіти знаннями про специфіку старіння, а також бути здатним ефективно реагувати на питання ізоляції та самотності. Важливими є також знання щодо підтримки психоемоційного стану пенсіонерів, що вимагає високого рівня чуйності і здатності до активного слухання.

Крім того, соціальні працівники повинні володіти навичками адаптації до різних культурних, етнічних та релігійних контекстів, особливо при роботі з представниками етнічних меншин або мігрантами. Врахування культурних традицій, звичаїв та соціальних норм є важливим аспектом ефективної взаємодії, оскільки воно дозволяє уникнути можливих непорозумінь і створити сприятливе середовище для надання послуг. Соціальні працівники повинні бути готові працювати з людьми, які мають різні погляди на роль соціальних працівників і форму надання допомоги.

Особливу увагу варто звернути на роботу з дітьми, оскільки їх психологічний стан і потреби суттєво відрізняються від потреб дорослих. Соціальні працівники, які працюють з дітьми, повинні мати не тільки педагогічні навички, але й здатність до чуйного ставлення та надання підтримки в умовах стресу або конфліктних ситуацій. Важливою є здатність соціальних працівників забезпечити захист прав дітей, допомагати їм адаптуватися до змін у житті та сприяти їхньому здоровому розвитку.

Загалом, можна виділити кілька ключових рис, які мають бути притаманні соціальним працівникам, аби забезпечити якісну допомогу вразливим групам. По-перше, це емпатія, здатність розуміти переживання клієнта і правильно реагувати на них. По-друге, це високий рівень професійних знань і практичних навичок, що дозволяють вибудовувати ефективні стратегії підтримки в умовах різних соціальних проблем. По-третє, важливим є розвиток комунікативних навичок, здатність будувати довірчі відносини та адаптувати методи взаємодії залежно від особистісних та культурних особливостей клієнта.

Для вдосконалення професійної підготовки соціальних працівників важливо звернути увагу

на кілька аспектів. По-перше, необхідно включити в навчальні програми курси, що сприяють розвитку соціальної чутливості та емоційного інтелекту. Це допоможе майбутнім соціальним працівникам краще розуміти потреби клієнтів і більш ефективно взаємодіяти з ними. По-друге, варто посилити увагу до міжкультурної компетентності, щоб фахівці могли краще розуміти та враховувати культурні відмінності, що значно впливає на результативність роботи.

По-третє, слід розвивати навички роботи з цифровими технологіями, адже все більше соціальних послуг надається через інтернет-платформи. Соціальні працівники повинні бути підготовлені до використання таких інструментів для надання допомоги клієнтам з обмеженими можливостями або літнім людям, які не завжди мають достатньо навичок для ефективного користування онлайн-ресурсами.

Важливо також забезпечити постійний моніторинг та аналіз ефективності існуючих методик соціальної роботи, що дозволить соціальним працівникам вдосконалювати свої підходи залежно від нових соціальних викликів. Це може включати в себе створення платформ для обміну досвідом між фахівцями, розробку нових методик допомоги та підтримки вразливих груп.

Загалом, для досягнення найкращих результатів у соціальній роботі важливо застосовувати комплексний підхід, який включає розвиток особистісних якостей соціальних працівників, їх професійну підготовку та врахування специфічних потреб клієнтів. Тільки таким чином можна забезпечити надання ефективної підтримки вразливим категоріям населення, сприяти їхній соціальній інтеграції та поліпшенню якості життя.

На основі вищевикладеного пропонуються рекомендації для вдосконалення професійної підготовки соціальних працівників з урахуванням особистісних аспектів їх діяльності та потреб клієнтів.

1. Розвиток емоційного інтелекту та емпатії. Професійна підготовка соціальних працівників повинна включати тренінги, які сприяють розвитку емоційного інтелекту. Це дозволить фахівцям краще розуміти емоційні та психологічні потреби клієнтів, адекватно реагувати на стресові ситуації та підтримувати довірчі відносини. Важливо, щоб соціальні працівники

навчалися активно слухати, висловлювати підтримку та співчуття, що сприяє ефективнішій взаємодії з людьми.

2. Підготовка до роботи з різними соціальними групами. Освітні програми повинні включати курси, які зосереджуються на роботі з конкретними вразливими групами клієнтів, такими як люди з інвалідністю, пенсіонери, діти, мігранти та представники етнічних меншин. Курси мають охоплювати не тільки психологічні аспекти, але й соціальні, культурні та юридичні особливості взаємодії з такими клієнтами. Наприклад, для роботи з людьми з інвалідністю важливо навчати соціальних працівників специфічним навичкам адаптації середовища та підтримки клієнтів з обмеженими можливостями.

3. Розвиток міжкультурної компетентності. Враховуючи зростаючий рівень культурної різноманітності в сучасних суспільствах, соціальні працівники повинні бути підготовлені до роботи з людьми з різних етнічних, релігійних і культурних середовищ. Освітні програми повинні включати компоненти міжкультурної комунікації та навчання методам взаємодії, що враховують культурні та релігійні відмінності. Таке навчання допоможе уникнути культурних бар'єрів та забезпечити більш чутливу і ефективну підтримку клієнтів.

4. Навчання психологічним технікам підтримки. Соціальні працівники повинні отримати навички застосування психологічних технік для зниження стресу у клієнтів, підтримки їх емоційного стану і побудови довірчих стосунків. Особливо це важливо для роботи з людьми, які переживають психологічні труднощі, такі як депресія, стрес або тривожні розлади. Курс навчання має включати методи активного слухання, техніки підтримки, а також стратегії допомоги в умовах кризових ситуацій.

5. Навчання інноваційним цифровим технологіям. З огляду на розвиток цифрових технологій, соціальні працівники повинні бути готові до роботи з онлайн-платформами та цифровими інструментами, які використовуються для надання соціальних послуг. Це включає навчання базовим навичкам користування комп'ютерними програмами та інтернет-ресурсами, а також адаптацію цифрових інтерфейсів для осіб з обмеженими можливостями або літніх людей. Важливо забезпечити доступність та простоту використання

електронних послуг, щоб вони були доступні для всіх категорій клієнтів.

6. Практичні тренінги та симуляції ситуацій. Для кращого засвоєння професійних навичок необхідно організувати тренінги з використанням симуляцій реальних ситуацій. Це допоможе соціальним працівникам розвивати практичні навички взаємодії з різними категоріями клієнтів, включаючи стратегії вирішення конфліктів, кризові ситуації або випадки, коли потрібно швидко приймати рішення. Симуляції дають можливість побачити, як соціальний працівник реагує на різні ситуації, що допомагає удосконалити його професіоналізм.

7. Індивідуальний підхід до навчання та розвитку. Підготовка соціальних працівників повинна враховувати індивідуальні потреби кожного фахівця. Це означає необхідність впровадження індивідуальних програм навчання, які дозволяють соціальним працівникам працювати над своїми слабкими сторонами і розвивати необхідні професійні якості. Це може бути досягнуто через менторство, коучинг або персоналізовані плани розвитку.

8. Підвищення кваліфікації через безперервне навчання. Для підтримки високого рівня професіоналізму важливо розвивати систему безперервного навчання соціальних працівників. Це включає участь у семінарах, вебінарах, конференціях та курсах підвищення кваліфікації, де обговорюються нові тенденції в соціальній роботі, інноваційні підходи та методики, а також нові вимоги законодавства. Це дозволить соціальним працівникам постійно удосконалити свої навички і відповідати на нові виклики.

9. Психологічна підтримка для самих соціальних працівників. Соціальні працівники, що працюють з вразливими групами, часто стикаються з емоційними труднощами, стресами та професійним вигоранням. Тому дуже важливо включити в систему професійної підготовки елементи психологічної підтримки для самих працівників. Це можуть бути тренінги з технік управління стресом, профілактики вигорання, а також індивідуальна психологічна підтримка для тих, хто працює з кризовими ситуаціями.

10. Співпраця з іншими професіоналами. Рекомендується налагоджувати міждисциплінарну співпрацю з іншими фахівцями, такими як психологи, медичні працівники, юристи, що дозволяє створювати комплексний підхід до

вирішення проблем клієнтів. Це дозволяє не тільки підвищити якість наданої допомоги, але й дозволяє соціальним працівникам отримувати додаткову підтримку в складних ситуаціях.

Впровадження цих рекомендацій дозволить значно покращити професійну підготовку соціальних працівників, сприятиме підвищенню ефективності їхньої діяльності та покращенню якості соціальних послуг, що надаються вразливим групам населення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Соціальна робота є складною і багатогранною сферою, що вимагає від соціальних працівників не тільки професійних знань, а й високого рівня емоційної та соціальної компетентності. Взаємодія з вразливими групами населення, такими як люди з інвалідністю, пенсіонери, діти та представники етнічних меншин, потребує особливого підходу, що включає адаптацію до індивідуальних потреб клієнтів та культурних відмінностей. Важливими рисами, які повинні бути притаманні соціальному працівникові, є емпатія, комунікативні навички, стійкість до стресу та здатність забезпечити підтримку в складних ситуаціях.

Особливу увагу слід приділяти розвитку емоційного інтелекту соціальних працівників, що дозволяє краще розуміти переживання клієнтів і надавати відповідну підтримку. Крім того, важливо розвивати професійні навички, спрямовані на роботу з різними соціальними групами та забезпечення інклюзивного підходу в наданні послуг. Врахування культурних, етнічних та релігійних відмінностей у процесі соціальної роботи є необхідною складовою успіху в діяльності соціального працівника, оскільки це допомагає уникати непорозумінь і створювати сприятливу атмосферу для ефективної взаємодії.

У перспективі подальших досліджень варто зосередитися на вивченні впливу сучасних технологій на професійну підготовку соціальних працівників. Цифрові інструменти та онлайн-платформи стають важливими засобами для надання послуг, особливо в умовах пандемій чи обмеженого доступу до традиційних форм підтримки. Крім того, актуальними є дослідження, що стосуються міжкультурної компетентності соціальних працівників, зокрема в контексті глобалізації та міграційних процесів, а також пошуку нових методик для підтримки працівників в умовах стресу і професійного вигорання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Смутьсон М., Мещеряков Д. Суб'єкт і суб'єктність у зарубіжній психології: нюанси термінології та перекладу. *Технології розвитку інтелекту*. 2021. № 5(29).
2. Богучарова О., Ткаченко Н. Копінг-стратегії як фактор «позитивної» адаптації вимушених мігрантів. Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. 2016. № 22. 27–36. doi: 10.15421/101604
3. Taub M., Sawyer R., Smith A., Rowe J., Azevedo R., Lester J. The agency effect: The impact of student agency on learning, emotions, and problem-solving behaviors in a game-based learning environment. *Computers, & Education*. 2020. Vol. 147, 103781. doi: 10.1016/j.compedu.2019.103781
4. Torres Castro U. E., Pineda-Báez, C. How has the conceptualisation of student agency in higher education evolved? Mapping the literature from 2000-2022. *Journal of Further and Higher Education*, 2023, pp. 1–14. doi: 10.1080/0309877X.2023.2231358
5. Кузікова С. Б., Щербак Т. І. Життєстійкість як адаптаційний ресурс особистості у реальності невизначеності життя. *Sloboda Scientific Journal. Psychology*. 2023. № 2. с. 24–29. doi: 10.32782/psyspu/2023.2.4
6. Чуйко О., Голотенко А. Соціальна підтримка в структурі особистісних ресурсів внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія»*. 2017. № 1(6). 2(7). 146–150.
7. Данилюк І., Предко В., Траїно Р. Характеристика основних структурних проявів життєстійкості особистості в умовах війни. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2023. № 51. 46–52. doi: 10.32782/2312-8437.51.2023-1.6

REFERENCES:

1. Smulson, M., & Meshcheryakov, D. (2021). Subiiekt i subiiektnist u zarubizhnii psykhologii: niuansy terminologii ta perekladu [Subject and subjectivity in foreign psychology: nuances of terminology and translation]. *Intelligence Development Technologies*, 5(29) [in Ukrainian].
2. Bogucharova, O., & Tkachenko, N. (2016). Kopinh-stratehii yak faktor «pozytyvnoi» adaptatsii vymushenykh mihrantiv [Coping strategies as a factor of “positive” adaptation of forced migrants]. *Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar*, 22, 27–36. doi: 10.15421/101604 [in Ukrainian].
3. Taub, M., Sawyer, R., Smith, A., Rowe, J., Azevedo, R., & Lester, J. (2020). The agency effect: The impact of student agency on learning, emotions, and problem-solving behaviors in a game-based learning environment. *Computers, & Education*, 147, 103781. doi: 10.1016/j.compedu.2019.103781
4. Torres Castro, U. E., & Pineda-Báez, C. (2023). How has the conceptualisation of student agency in higher education evolved? Mapping the literature from 2000-2022. *Journal of Further and Higher Education*, 1–14. doi: 10.1080/0309877X.2023.2231358
5. Kuzikova, S.B., & Shcherbak, T.I. (2023). Zhyttiistiikist yak adaptatsiinyi resursosobystosti urealnosti nevyznachenosti zhyttia [Resilience as an adaptive resource of the individual in the reality of the uncertainty of life]. *Sloboda Scientific Journal. Psychology*, 2, 24–29. doi: 10.32782/psyspu/2023.2.4 [in Ukrainian].
6. Chuiko, O., & Golotenko, A. (2017) Sotsialna pidtrymka v strukturi osobystisnykh resursiv vnutrishno peremishchenykh osib [Social support in the structure of personal resources of internally displaced persons]. *Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Series "Psychology"*, 1(6), 2(7), 146–150. [in Ukrainian].
7. Danylyuk I., Predko V., & Traino R. (2023). Kharakterystyka osnovnykh strukturykh proiaviv zhyttiistiikosti osobystosti v umovakh viiny [Characterization of the main structural manifestations of the vitality of the individual in the conditions of war]. *Problems of humanitarian sciences. Psychology*, 51, 46–52. doi: 10.32782/2312-8437.51.2023-1.6 [in Ukrainian].